

Johannes Takasen juhlavuosi 2009

160 vuotta Johannes Takasen syntymästä

Maria Wiik: Johannes Takasen muotokuva, 1885.
Kuvataiteen keskusarkisto.

Johannes Takanen

8.12.1849 – 30.9.1885

Tämä on lyhyt kertomus kuvanveistäjä Johannes Takasen elämästä ja työstä. Se on tarkoitettu nuorten kuvataidekilpailun taustamateriaaliksi opettajille. Kuvataidekilpailuun voivat osallistua Kymenlaakson peruskoulujen yläkoulujen ja lukioiden oppilaat. Opettajat voivat käyttää tätä materiaalia opetuksessa haluamallaan tavalla. Paperisen version lisäksi tämä materiaali on oheisella CD-levyllä PDF-muodossa ja tarvittaessa sitä voi tulostaa opetustarkoituksiin. Samalla CD:llä on erillisenä diaohjelmana (PowerPoint-ohjelmana) tähän materiaaliin sisältyvät kuvat sekä jonkin verran lisäkuvia. Diaohjelmasta on erillinen kuvaluettelo. Nuoten kuvataidekilpailu on osa vuonna 2009 vietettävää Johannes Takasen juhlavuotta. Juhlavuoden suojelija on kulttuuri- ja urheiluministeri Stefan Wallin. Kuvataidekilpailun suunnittelusta ja toteutuksesta vastaavat Johannes Takanen Seura ja Kaakkois-Suomen taidetoimikunta.

Jaakko Liukkonen

Nuoren Johannes Takasen puukolla veistämä pieni leijona.

Kuvanveistäjä Johannes Takanen syntyi Virolahdella Ylä-Urpalan kylässä 8.12.1849. Takasen molempien vanhempien suvut ovat lähtöisin Elimäeltä. Isä Eerikki Juhonpoika Takanen (1813–1899) oli kotoisin Raussilan kylästä Takasen talosta, hänen vaimonsa Maria Aatamintytär (1818–1895) Villikkalan kylästä Markkolan talosta. Heidät vihittiin avioliittoon vuonna 1842. Molemmat olivat silloin Elimäen pappilan palveluksessa renkinä ja piikana. Perheen muuttaessa Virolahdelle vuonna 1844 kuului siihen vanhempien lisäksi vuonna 1843 syntynyt tytär Maria.

Virolahdella Takaset asettuivat aluksi asumaan Ylä-Urpalan kylään tilalle, jonka omisti Ala-Urpalan kartano ja joka sijaitsi paikalla jossa nykyisin on Venäjän tulli ja raja-asema Torfjanovka. Perheeseen syntyi lisää lapsia: Helena 1846, Johannes 1849 ja Anna-Liisa 1852. Vuonna 1852 Takasen perhe siirrettiin asumaan Ala-Urpalan Sillanpään kun isä Eerikki sai töitä

Johannes Takasen lapsuudenkoti Ala-Urpalassa. Piirroskuvitusta Eliel Aspelinin kirjaan Johannes Takanen - Elämä ja teokset.

kartanon laivaveistämöllä. Uudella asuinpaikalla perheeseen syntyi lisää lapsia joista vain vuonna 1857 syntynyt Antti jäi elämään.

Johannes Takanen kävi Ala-Urpalan kartanon järjestämää koulua, jonka opettajana toimi kartanonrouvan nuori sisar Carolina Lydecken. Pojan lahjakkuus pienten eläinten ja muiden esineiden veistäjänä huomattiin ja hänet toimitettiin Viipuriin saamaan opetusta piirustuksessa. Sitä hänelle antoi saksalaisen koulun, ns. Behmin koulun piirustuksenopettaja Th. Sprengel. Viipurista Takasella olisi ollut mahdollisuus päästä Pietariin opiskelemaan valtion kustannuksella. Ehtona oli venäjän kielen oppiminen. Viipurilaiset halusivat kuitenkin hänen jäävän Suomeen ja opiskelevan Helsingissä Suomen Taideyhdistyksen piirustuskoulussa. Lahjoituksilla ja keräyksillä saatiin kokoon sen verran rahaa, että syksyllä 1865 hän lähti Helsinkiin opiskelemaan.

Pitkäpaasi-Seuran arkisto

Rakennus, jossa Johannes Takanen syntyi Ylä-Urpalassa. Kuva on otettu aikana, jolloin alue kuului Neuvostoliitolle.

Johannes Takanen oli pienestä pitäen tottunut käsittelemään puukkoa. Suuri määrä pieniä puueläimiä syntyi hänen taitavissa käsissään.

Opettajana Taideyhdistyksen piirustuskoulussa toimi ruotsalainen kuvanveistäjä Carl Eneas Sjöstrand. Takasen Helsingin vuosista ei ole saatavissa kovin tarkkoja tietoja. Kuitenkin tiedetään Hänen aluksi asuneen joko Kluuvikadun tai Fabianinkadun varrella erään pihan perällä sijainneessa puurakennuksessa työläisperheen luona. Myöhemmin hän asui osoitteessa Antinkatu 15 yhdessä huoneessa O. A. J. Carleniuksen kanssa. Lieneekö paikka ollut sama vai eri, mutta hänen kerrotaan asuneen yhdessä myös joidenkin maaseudulta tulleiden opiskelijoiden ja oppipoikien kanssa. Samassa yhteisössä asui myös Sigfrid August Keinänen (1841–1914). Keinänen, joka tuolloin oli jo valmistunut kansakoulunopettajaksi, opiskeli myöskin taidetta ja hänestä tuli Takasen lähin ja paras ystävä koko elämän ajaksi. Keinänen tuli myöhemmin tunnetuksi kansanelämää kuvaavista maalauksistaan. Takasesta pidettiin erittäin paljon ja esimerkiksi Viipurista Helsinkiin muuttaneen Julius Krohnin kotona hän sai tulla ja mennä kuin perheenjäsen.

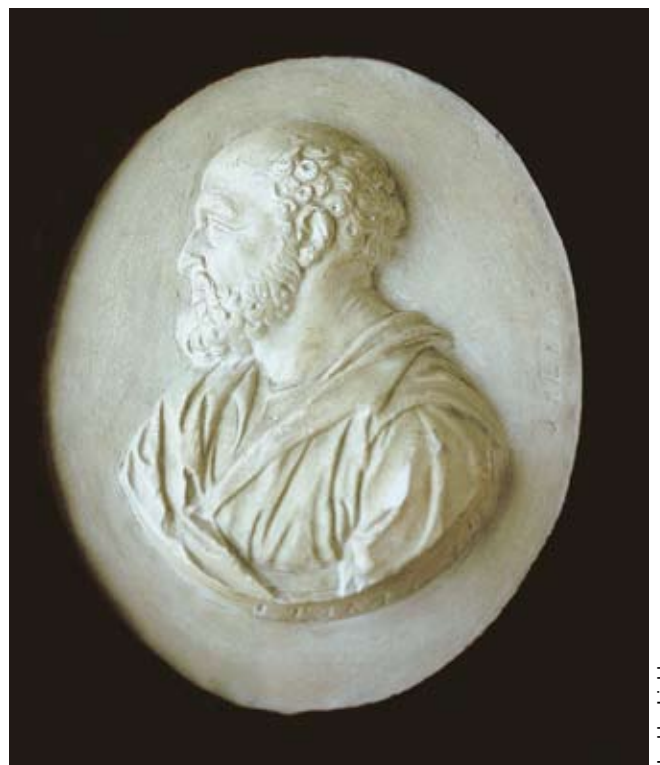
Jossain Takasen kuitenkin täytyi opiskella myös kuvanveistoa. Taiteilijaseuran kokouksessa 23.4.1866 oli näytteillä Takasen tekemä kopio

Jaakko Liukkonen

Pieni puusta veistetty hevonen.

kipsimedaljongista joka kuvasi Pyhää Pietaria. Sitä sanottiin hänen ensimmäiseksi kipsiteokseksi. Saman seuran kokouksessa 8.12.1866 mainitaan hänen savesta tekemänsä Antinouksen rintakuva. Takasen kerrotaan viettäneen usein aikaa Sjöstrandin ja Walter Runebergin ateljeissa. Hän kävi myös silloin tällöin töissä Brumströmin kipsi- ja paperitehtaalla, jossa valmistettiin stukkakoristeita rakennusten julkisivuihin. Vuosina 1865–1867 Takanen suoritti piirustuskoulun kahdessa vuodessa ja hänelle suositeltiin kuvanveistäjän jatko-opintoja Tanskassa. Rahaa opiskelua varten saatiin lahjoituksina. Virolahden kunta antoi samaan tarkoitukseen 1000 markan apurahan.

Jaakko Liukkonen

Johannes Takasen tekemä kopio kipsimedaljongista, joka esittää Pyhää Pietaria. Työ oli esillä Helsingissä taiteilijaseuran kokouksessa 23.4.1866.

Kuvataiteen keskusarkisto

19-vuotias Takanen vuonna 1868 Kööpenhaminassa. Rintakuvan henkilö on Carl Thomsen ja medaljonki-reliefissä tämän sisko Thea Thomsen. Teokset ovat Takasen kertoman mukaan "ensimmäiset työni luonnon mukaan".

Tanskan maalle

Syksyllä 1867 Johannes Takanen matkusti Tukholman kautta Kööpenhaminaan. Syksyn hän työskenteli opettajansa professori Henrik Vilhelm Bissenin ateljeessa. Vuoden 1868 alussa hän pääsi aloittamaan opiskelun Tanskan kuninkaallisessa taideakatemiassa Bissenin johdolla. Bissen kuoli 1868 ja Takasen opettajaksi tuli tämän poika Vilhelm Bissen. Takanen opiskeli vuosina 1868-1873 suorittaen kuuden vuoden aikana kaikki kolme luokkaa.

Kööpenhaminassa Takanen asui aluksi Thomsenin perheessä, mutta pian hänelle saatiin asunto neiti Zoffmanin pensioaatista, jossa asui muitakin opiskelijoita. Takanen asui pensioaatissa kolme vuotta. Siellä hän tutustui Jens Peter Jacobseniin (1852–1885), tulevaan runoilijaan ja kirjailijaan ja H. S. Vodskoviin (1846–1910),

josta myös tuli kirjailija. Vodskovista Takanen teki muotokuvamedaljongin, joka nykyisin on pronssiin valettuna hänen hautakivessään Kööpenhaminan läntisellä hautausmaalla. Kolmas tuttavuus oli lakitieteen opiskelija Carl Schacke (1846–1919). Hänen kanssaan Takanen ystävystyi niin syvästi, että Schacke tutustutti hänet kotiinsa ja perheeseensä. Yksi syy Takasen ahkeraan vierailuun Carl Schacken perheessä oli tämän sisko Ludovika Sofie Frederike (1846–1919). Nuoret rakastuivat toisiinsa ja menivät kihloihin. Tytön vanhemmat kuitenkin estivät liiton ja Takanen joutui purkamaan kihlauksen. Nuoret jatkoivat seurustelua salaa vuoteen 1873, jolloin Takanen lähti Roomaan. Ludovika ei koskaan mennyt naimisiin.

Vuosina 1868–1869 valmistui Kööpenhaminassa tilapäisesti asuneen suomalaisen seminaarin lehtori F. V. Ilbergin rintakuva. Takanen halusi tehdä jonkin kuuluisan suomalaisen muotokuvan. Se valmistui Bissenin ateljeessa ja mestari kiitti teosta hyvin taiteelliseksi.

Kesäksi 1870 Takanen tuli Suomeen. Hän tapasi tuttujaan ja oleskeli Helsingissä, Viipurissa ja Virolahdella. Urpalanjoen pohjasta nostetusta savesta Takanen teki Ala-Urpalan kartanon omistajan Fredrik Alftanin rintakuvan,

Jaakko Liukkonen

Ensimmäisen opettajansa Carolina Lydeckenin muotokuvan Takanen teki Urpalanjoen pohjasta nostetusta savesta keällä 1870.

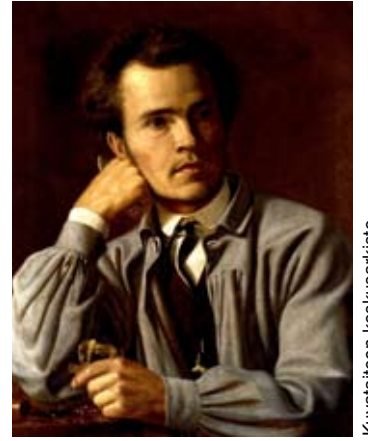
Kolmevuotiaan Frederik Goldin muotokuva, kipsi 1871.

ensimmäisen opettajansa Carolina Lydeckenin sekä isän ja äidin muotokuvat. Vanhempien muotokuvat tuhoutuivat varomattoman naapurin kaadettua penkin jolle ne oli asetettu kuivumaan. Savesta tehdyn Carolina Lydeckenin muotokuvan luultiin kadonneen kunnes se 1980-luvulla löytyi Takasen sukulaisten hallusta.

Lokakuun alussa Takanen oli jälleen opiskelemassa Kööpenhaminassa.

Takanen osallistui ensimmäisen kerran taideakatemia näyttelyyn Charlottenborgissa eli taideakatemia tiloissa keväällä vuonna 1870. Hänen ensimmäinen näytteillä ollut työnsä oli kamarineuvos V. A. Schlegelin, rouva Elise Thomsenin isän, muotokuva. Hänen merkittävin teoksensa akatemiassa vuonna 1870 oli kookas veistos Poika, joka leikkii koiran kanssa. Tammikuussa 1871 Takanen muutti Goldin perheen luo asumaan. Hän teki kolmivuotiaasta Frederik Goldista rintakuvan, jota pidetään yhtenä hänen parhaimmistaan. Frederikin muotokuva oli taideakatemia kevätnäyttelyssä, jossa se herätti suurta huomiota. Teos on sekä Tanskan kuninkaallisen taideakatemia että Tanskan kansallisgallerian kokoelmissa.

Carl Thomsen maalasi Takasesta muotokuvan vuonna 1870.

Kuvataiteen keskusarkisto

Perheissä, joihin Takanen tutustui ja joissa hän asui, häntä kohdeltiin kuin perheenjäsentä. Hän teki tuntemistaan henkilöistä paljon muotokuvia. Thomsenin perheen kaikista jäsenistä hän teki muotokuvat, samoin Goldin perheen jäsenistä.

Suurin osa Takasen Tanskassa tekemistä teoksista on muotokuvia, joko korkokuvamedaljonkeja tai rintakuvia. Ne esittävät hänen ystäviään tai henkilöitä, joille Takanen tunsivat olevansa kiitollisuudenvelassa. Kuvat jäivät tanskalaisten sukujen haltuun eikä niistä kaikista ole edes valokuvaa. Näyttelijä ja teatterinjohtaja Severin Abrahamsin muotokuva oli tilaustyö, samoin sinkkiin valettu, viipurilaisten tilaama Väinämöinen.

Poika, joka leikkii koiran kanssa, kipsi, 1870.

Kuvataiteen keskusarkisto

Väinämöinen, kannelta soittava, 1872. Tämä sinkkiin valettu patsas oli vuodesta 1873 Viipurissa Monrepos-puistossa. Sotavuosina se katosi eikä sitä sen jälkeen ole löydetty.

Väinämöinen

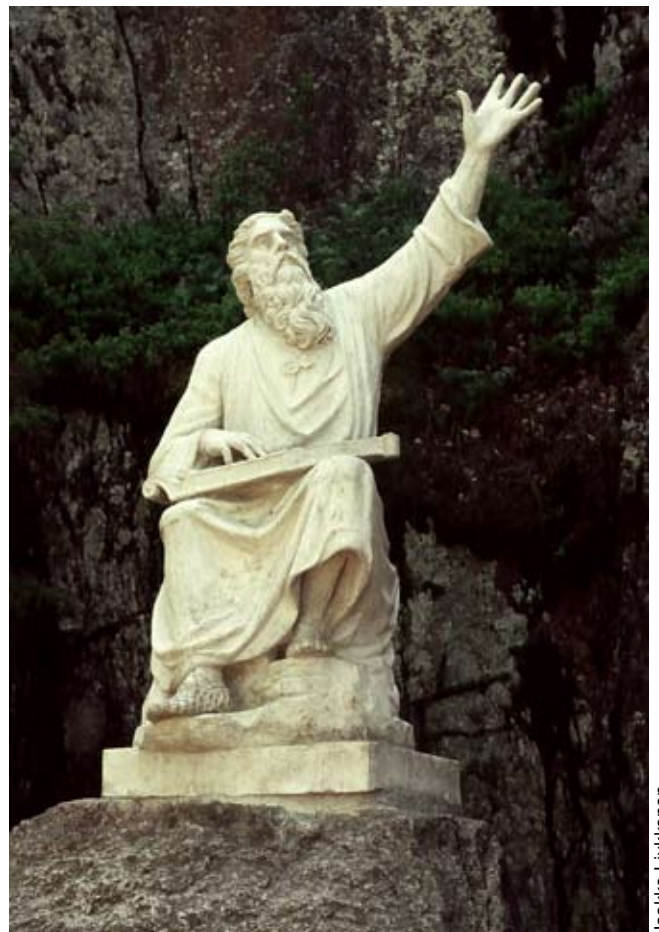
Viipurissa, Monrepos-puistossa, ollut tanskalaisen kuvanveistäjä Gotthelf Borubin Väinämöispatsas oli tihutyön seurauksena tuhoutunut vuonna 1871. Viipurilaiset halusivat hyvittää teon ja tilasivat uuden Väinämöispatsaan Takaselta. Hän teki veistoksen Bissenin ateljeessa. Sen valmistumista hidasti ankara rahanpuute. Kello ja takki piti pantata, mallia hän piti velaksi. Patsaan lopullisesta materiaalista käytiin myös pitkällisiä neuvotteluja. Vaihtoehtoisina materiaaleina olivat poltettu savi tai kipsi. Takanen itse ehdotti sementtiä, mutta Vilhelm Bissenin neuvosta päädyttiin sinkkiin. Takanen lupasi valmiin Väinämöisen sinkkiin valettuna 2 000 markalla.

Väinämöinen valmistui myöhemmin kuin Takanen oli luullut. Lokakuussa 1872 se valettiin kipsiin. Lopullinen sinkkiin valettu patsas saapui

Suomeen keväällä 1873, jolloin Takanen itsekin oli jättänyt Kööpenhaminan ja lähtenyt Roomaan. Sodan aikana 1944 patsas katosi eikä sitä sen jälkeen ole löydetty. Nykyisin Väinämöinen kuitenkin istuu jälleen omalla kivellään Monrepos-puistossa. Pietarilaisen kuvanveistäjä Konstantin Bobkovin tekemä Johannes Takasen Väinämöisen näköispatsas paljastettiin kesäkuun 2. päivänä 2007.

Keväällä 1872 Takanen erosi taideakatemiasta. Hän oli oppinut sen mitä Tanskassa oli opittavaa ja oli valmis lähtemään Roomaan. Hänellä oli kuitenkin paljon velkoja, jotka piti maksaa ennen lähtöä. Lokakuun lopulla Vilhelm Thomsen kirjoitti Robert Lydeckenille Viipuriin, että hän oli Takasen kanssa laskenut tämän velkoihin tarvittavan 1000 markkaa. Takanen tarvitsi myös rahaa edessä olevaa Rooman matkaa varten. Helmikuun lopulla 1873 saapui rahalähetys Lydeckeniltä. Takanen kuittasi saaneensa 2 350 Suomen markkaa.

Maaliskuun alkupäivinä Takanen hyvästeli lukuisat ystävänsä ja täynnä toivoa ja uskoa tulevaisuuteen suuntasi matkansa kohti Roomaa.

Pietarilaisen kuvanveistäjä Konstantin Bobkovin tekemä, vuonna 2007 paljastettu, Johannes Takasen Väinämöisen näköispatsas Viipuris Monrepos-puistossa.

Ikuiseen kaupunkiin

Takasen matka Roomaan kulki joidenkin Euroopan taidekaupunkien kautta. Takasen elämäkerran kirjoittaja Eliel Aspelin arvelee reitin kulkeneen Dresdeniin ja Wieniin, koska ensimmäinen italialainen kaupunki johon he saapuivat oli Venetsia. Sieltä matka jatkui Firenzen kautta Roomaan. Matkaseurana Takasella oli tanskalainen kandidaatti M. Galshjöt. Molemmat halusivat nähdä matkallaan mahdollisimman paljon taidetta.

Takasen tullessa Roomaan taiteilijoiden kulta-aika siellä alkoi olla jo ohi. Taiteen uusia vaikutteita alettiin hakea jo Pariisista. Kuitenkin jossain määrin oli taiteilijamaailma pysynyt entisellään. Suomalaisista kuvanveistäjistä Roomassa tuolloin olivat Walter Runeberg perheineen ja nuori Robert Stigell, tanskalaiset Louis Hasselriis ja J. Hoffmann, norjalainen Broch sekä ruotsalaiset John Börjeson, Alexander Carlsson ja Oscar Berg, kaikki kuvanveistäjiä. Pohjoismaisia maalareita ja arkkitehtejä oli myös monia. Jotkut heistä Takanen tunsikin Kööpenhaminan ajoilta ja loppuihin tutustui nopeasti. "Taiteilijaelämä" oli vilkasta ja vauhdikasta. Juhlittiin kaupungin kahviloissa ja ravintoloissa, välillä tehtiin retkiä kauemmaksi. Pohjoismaisessa Yhdistyksessä vietettiin aikaa syöden ja juoden. Siellä taiteilijat saattoivat ruokailla myös velaksi "piikkiin", kuten monessa muussakin ravintolassa.

Roomaan tullessa Takasella ei ollut yhtään tilausta, jota olisi voinut alkaa toteuttamaan. Hän kävi piirtämässä elävää mallia erään Gigi nimisen mallin pitämässä piirustuskoulussa, mutta ei muuten enää opiskellut. Sen sijaan hän opiskeli italiantieltä ja sai tätä kautta yhden tilauksenkin. Tilaus tuli suomalaiselta, Roomassa talvea viettävältä amiraali von Kraemerin perheeltä. Taiteilijalta tilattiin perheen nuorimman kolmivuotiaan pojan Alexis von Kraemerin muotokuva. Tilauksen välitti Takaselle italiaa opettava neiti Bremer. Tilaus koski ensin kipsiveistosta, mutta kun se onnistui erittäin hyvin sai Takanen hakata sen marmoriin. Hänellä ei ollut tuolloin omaa työhuonetta Roomassa, joten työ täytyi tehdä toisten tiloissa. Se ei ollut ongelma, koska Takanen, jolla itsellään ei ollut tilauksia, joutui muutenkin hakkaamaan muiden teoksia muiden tiloissa muiden marmoriin. Kuumien kesän aikana Takanen ei oikein saanut mitään aikaa. Lokakuun puolivälissä hän vuokrasi yhdessä Robert Stigellin kanssa vaatimattoman työhuoneen. Se sijaitsi pienen vicolo delle

Kuvataiteen keskusarkisto

Alexis von Kraemer, marmori, 1873.

Lavandoje -kujan varrella Piazza del Popolon ja Tiberin välillä. Takasen elinikäinen tukija, Robert Lydecken oli tilannut Takaselta vaimo-vainajansa rintakuvan. Roomassa käydessään hän antoi taiteilijan tehdä myös oman muotokuvansa.

Vuoden 1873 töistä voidaan mainita vielä korkokuva Abraham karkottaa Hagarin ja Ismaelin sekä veistos Napolilainen kalastajapoika mandoliinin kanssa. Molemmat työt ovat tuhoutuneet.

Seuraavan tilauksen Takanen sai vuonna 1874 viipurilaiselta Vilhelm Hackmanilta. Tämä tilasi marmoriveistoksen josta lupasi maksaa 5 500 markkaa ja jonka aiheen taiteilija sai itse valita. Takanen lähetti Hackmanille luonnoksia ja tilaus vahvistettiin. Taiteilija pääsi nyt toteuttamaan haaveensa Venus ja Amor -veistoksesta. Teos valmistui vasta vuonna 1875. Se osallistui Helsingissä vuonna 1876 kuvanveistäjien kilpailuun, mutta yleisön suosioista huolimatta ei menestynyt siinä. Lisäksi Takanen teki vuonna 1874 neljä mainittavaa teosta: marmorisen kopion Mediciläisen Venuksen päästä, terrakottaluonnoksen Prometheus kotkan raatelemana ja kallioon kahlittuna, Skandinaaviseen tarustoon perustuvan Gerdaa esittävän pienen pystykuvan sekä ensimmäisen luonnoksen Aino-veistokseen.

Jaakko Liukkonen

Venus ja Amorr, marmori, 1874.

Epäonnea ja sairautta

Johannes Takasen elämä Roomassa oli jatkuvaa kamppailua taloudellisten vaikeuksien kanssa. Hänen taiteensa yleisö ja tilaajat olivat Suomessa. Pelkän kirjeen kulkeminen Roomasta Suomeen kesti kaksi viikkoa. Takanen lähetti teoksiaan tänne näyttelyihin, mutta usein ne myöhästivät. Taiteilija menetti monia otollisia tilaisuuksia välimatkan vuoksi. Jotkut suomalaiset olivat myös pettyneitä Takaseen sen vuoksi, että tämä muutti Italiaan. Takanen oli asioiden järjestelyissä verkkainen. Raha-asioiden hoitamisessa häntä ei voi kehua. Hänen terveytensä ei myöskään ollut kovin vankalla pohjalla.

Vuosina 1875 ja 1876 Takanen veisti joitakin muotokuvia. Hän antoi Venus ja Amor -veistoksen toisten hakattavaksi marmoriin ja suoritti itse vain viimeistelyn. Loppujen lopuksi veistos tuli Takaselle kalliimmaksi kuin se hinta jonka hän sai sen myydessään.

Vuonna 1875 Takanen aloitti Aino, merelle katsova -veistoksen. Hän oli lähettänyt Ainosta Suomeen kuvat kahdesta luonnoksesta; toisessa Aino oli puettu ja toisessa alaston. Suomalaiset

Kuvataiteen keskusarkisto

Aino, merelle katsova, terrakottaluonnos, 1874.

Kuvataiteen keskusarkisto

Aino, merelle katsova, kipsi, 1876. Kohua herättänyt teos osallistui Helsingissä Yleiseen suomalaiseen taide- ja teollisuusnäyttelyyn.

neuvoivat Takasta, että Ainon täytyy olla pukeissa, alastomuus on säädyttöä ja loukkaa suomalaisia. Takanen kuitenkin päätti kuvata Aion sillä hetkellä jolloin tämä on riisunut vaatteensa ennen aaltoihin heittäytymistä. Valmis Aino herätti närkästystä myös siksi, ettei Taiteilija ollutkaan kuvannut Ainoa nuorena "vitsan varpana", androgyyninä, vaan aikuisena rehevänä, aistillisena naisena. Takanen käytti mallina roomalaisen kivenhakkaajan vaimoa. Kohua herättänyt teos osallistui vuonna 1876 Helsingissä järjestettyyn Yleiseen suomalaiseen taide- ja teollisuusnäyttelyyn. Se saapui perille myöhästyneenä vasta elokuussa. Silloin keisari ja keisarinna olivat käyneet näyttelyssä tekemässä hankintansa ja palkinnotkin oli jo jaettu. Ainoa kyllä kehuttiin, kiitettiin ja ylistettiin, mutta kukaan ei tilannut sitä, eikä taiteilija siis saanut tilaisuutta veistää sitä itse marmoriin. Suomen Taideyhdistys osti kipsiteoksen 400 markalla. Se veistettiin marmoriin Italiassa kymmenen vuoden kuluttua, vuonna 1886, jolloin Takanen itse oli jo kuollut.

Kuvataiteen keskusarkisto

Aino, merelle katsova, veistettiin marmoriin vasta 1886, kymmenen vuotta valmistumisensa jälkeen. Tuolloin Takanen itse oli jo kuollut.

Keväällä 1876 tapahtui Rooman suomalaisessa taiteilijayhteisössä suuria muutoksia. Walter Runeberg perheineen lähti Pariisiin. Kolme vuotta Takasen kanssa samassa ateljeessa työskennellyt Robert Stigell lähti suomeen. Yksin jäätyään Takanen sairastui kuumetautiin. Vaikka sairaus hellitti, eivät huolet haihtuneet – rahat olivat loppussa. Vuonna 1876 Takanen aloitti Rebekka kaivolla -veistoksen tekemisen. Nähtyään valokuvan tekeillä olevasta teoksesta tilasi insinöörikapteeni A. W. Lagerborg sen välittömästi marmoriin veistettynä. Hän lupasi maksaa siitä 5 000 – 6 000 markkaa. Rebekka valmistui vuonna 1877. Huhtikuussa 1878 se oli valmiina marmoriin veistettynä. Se voitti taideyhdistyksen näyttelyssä vuonna 1878 valtionpalkinnon. Takanen myi viideksi vuodeksi oikeuden tehdä Rebekasta kipsikopioita myyntiin. Teoksesta tuli Takasen tunnetuin ja rakastetuin veistos koko kansan keskuudessa. Taiteilija veisti itse tilauksesta Rebekan marmoriin alkuperäistä pienempänä vielä neljä kertaa. Niistä kaksi tuli Suomeen, kenraali Lindforsille ja kauppaneuvos Ahlströmille, yksi meni Bergeniin ja yksi Pietariin.

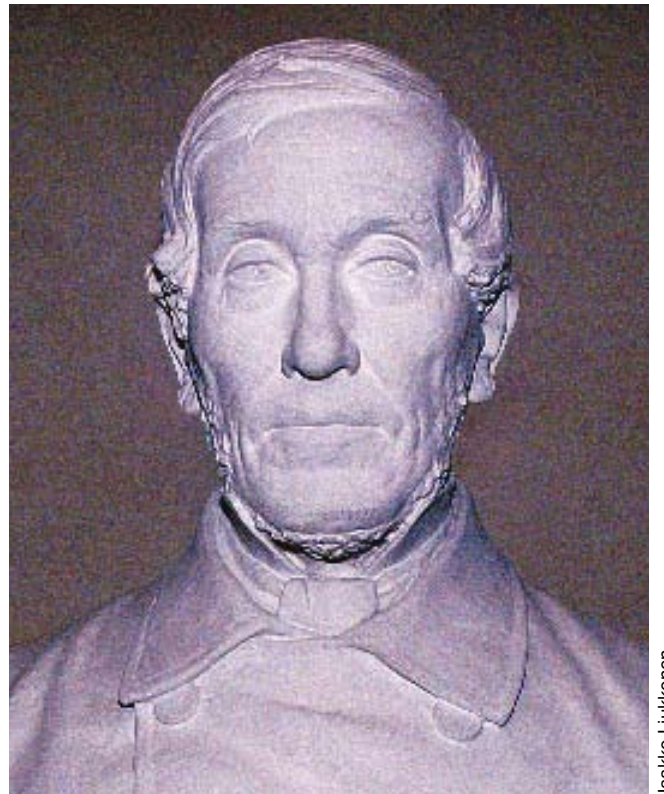
Rebekka kaivolla, 1877 (jälkivalos pronssiin).

Käynti kotimaassa

Vuonna 1878 Takasen talous kääntyi parempaan suuntaan. Hän meni kihloihin italialaisen Giacinta Biavascon kanssa. Helmikuussa 1878 Takanen lähetti Helsinkiin sisarelleen Helenalle valokuvan itsestään ja morsiamestaan. Hän kirjoitti: "Jos Jumala terveyttä ja eloa suo, niin tänä kesänä toivon kaikin mokomin pääseväni kotimaahan." Rebekka kaivolla -veistoksen saama menestys tuotti hänelle rahaa. Taiteilija teki yhdeksän kuukautta kestäneen matkan Suomeen vuosina 1878–79. Tulomatkalla

hän kävi Pariisissa maailmannäyttelyä katsomassa. Siellä oleskeli hänen pitkäaikainen työtoverinsa ja ystävänsä Robert Stigell, ja Takanen asui hänen luonaan. Hän viipyi jonkin aikaa Pariisissa ja jatkoi sitten matkaa Suomeen. Hän tapasi tuttaviaan Helsingissä, Viipurissa ja Virolahdella. Viipurissa hän teki muutamia muotokuvia. Robert Lydecken tilasi häneltä jo kuolleen kauppaneuvos P. Wahlin rintakuvan. Työ täytyi tehdä valokuvan perusteella ja Takanen toteutti sen "pariisilaiseen tapaan". Toisen rintakuvan Takanen teki iäkkäästä rehtori C. W. Ahrenbergistä. Sekin on tavallista realistisempi ja kuvaa elävästi koulumestaria, joka toista vuotta myöhemmin kuoli.

Paluumatkalleen Takanen lähti maaliskuussa 1879. Helsingissä hän joutui viipymään suunniteltua kauemmin sillä Eliel Aspelinin aloitteesta hän sai tehtäväkseen Johan Vilhelm Snellmanin muotokuvan. Työ suoritettiin siten, että Snellman istui kotonaan taiteilijan mallina. Muotokuvasta ei tullut ankaraa valtiomiestä, vaan leppoisa vanha herra kotioloissaan. Snellmanin kerrotaan olleen hyvin tyytyväinen kuvaansa. Myöhemmin, vuonna 1884, Takanen veisti Snellmanin marmoriin Pohjalaisen Osakunnan tilauksesta. Italian tulli takavarikoi veistoksen maksamattomien verojen vuoksi. Takanen joutui veistämään patsaan uudelleen marmoriin. Snellmanin rintakuvaa pidetään Takasen tärkeimpänä ja etevimpänä muotokuvana.

Johan Vilhelm Snellman, kipsi, 1879.

Maaliskuun lopulla 1879 Takanen viimein pääsi jatkamaan paluumatkaa Roomaa. Hän matkusti Tukholman kautta Kööpenhaminaan, jossa viipyi muutamia päiviä tavaten ystäviään. Huhtikuun alussa hän oli jälleen Roomassa.

Kotimaassa Takanen oli ansainnut pari tuhatta markkaa ja lisää oli tulossa kunhan hän tekisi saamansa tilaukset. Senaatti antoi taiteilijalle 1 500 markan apurahan. Toukokuussa Takanen voitti Rebekalla valtionpalkinnon kuvanveistäjien kilpailussa. Palkinto oli suuruudeltaan 1 200 markkaa. Hänen taloudellinen tilanteensa oli parempi kuin koskaan. Tästä rohkaistuneena Takanen uskalsi mennä naimisiin. Johannes Takanen ja Giacinta Biavasco vihittiin avioliittoon toukokuun 11. päivänä 1879. He asettuivat asumaan pieneen asuntoon ositteessa via Gregoriana 17. Myös Giacintan äiti muutti heidän luokseen asumaan.

Paljon työtä rahatta

Takanen piti edelleen samaa edullista työhuonetta. Hän teki Taideyhdistyksen tilaamaa Victor Hovingin muotokuvareliefiä, erään kuolleen nuorukaisen Kolströmin rintakuvaa sekä ruotsalaisen kuvanveistäjä A. Carlssonin rinta-

Ruotsalaisen kuvanveistäjän ja Takasen hyvän ystävän Alexander Carlssonin muotokuva on hänen haudallaan Rooman protestanttisella hautausmaalla.

Kuvataiteen keskusarkisto

Andromeda, kallioon kahlittuna, marmori, 1882. Kipsiin veistos valmistui 1879, josta Takanen itse veisti sen marmoriin.

kuvaa. Takasen ollessa kotimaassa oli hänen hyvä ystävänsä Alexander Carlsson kuollut vuonna 1878. Muotokuvaa Takanen teki hänen haudalleen Rooman protestanttiselle hautausmaalle.

Vuoden 1879 päätyö oli uusi veistos nimeltään Andromeda, kallioon kahlittuna. Sen valmistuttua kipsiversiona alkoi Takanen välittömästi veistää sitä marmoriin. Aikaisemmin mainituista teoksista Ceres ja Victor Hovingin muotokuva olivat jo valmistuneet ja lähetetty Suomeen yhdessä pienen Laocoon-ryhmän kopion kanssa. Kolströmin ja Carlssonin rintakuvat olivat vielä työn alla, kun Takanen vuoden 1880 alussa sairastui. Sairaus oli jonkinlainen rintatauti ja piti taiteilijan vuoteessa pitkän aikaa. Syyskuun 18. päivänä Takanen kirjoitti Robert Lydeckenille:

" _ _ _ Seitsämään kuukauteen en ole saanut mitään työtä toimeen. Neljä kuukautta olin sängyssä, yöt päivät oli minun kanssani valvottava. Lääkärin mukaan ei paljoa puuttunut,

että olisin jättänyt tämän maailman suruineen ja huveineen. Samalla kun olin kipeänä, synnytti vaimoni kauniin pojan, joka tuli surun vastapainoksi. Hänen nimensä on Kullervo Eerikki. Niin pian kun kykenin vähän jaloilleni, piti panna kaikki voimat ja järki liikkeelle saadakseni rahoja, jotta pääsisimme meren rannalle meri-ilmaa hengittämään. Täytyi pantiksi panna, mitä arvoisaa talossa löytyi. Kaksi kuukautta olimme – vaimoni ja pikku Kullervo muassa – likellä Anconaa eräässä satamassa, Porto Recanati'ssa. Toissa päivänä tulimme Roomaan, mutta lääkäri ei vieläkään anna lupaa alkamaan työtäni ja hän sanoo: ´jos terveydestänne pidätte, niin hankkikaa itsellenne heti toinen studio, sillä suurin syy tautiinne on kostea työhuone´. – Paremmat ovat niin kalliit hyrrätä, vaan mitäs auttaa, kun terveys on kalliimpi. _ _ _ "

Sairaus oli kuluttanut Takasen rahat loppuun. Työhuoneen vuokra oli maksamatta vuoden ajalta. Kului kokonainen vuosi ennen kuin taiteilija taas kykeni työhön.

Amor, sydämiä kiduttava, marmori, 1881. Mallina Takanen käytti pientä Kullervo-poikaansa.

Helmikuussa 1881 Takanen sai 2 000 markkaa Rebekasta, mutta velkoja oli paljon maksamatta ja perhe piti elättää. Köyhyys kävi ahdistavaksi. Vuosi 1881 oli kurjin koko Takasen elämässä.

Taiteilija lähetti Robert Lydeckenille useita valokuvia luonnoksista. Sellaisia olivat Narkissos, joka katselee kuvaansa lähteestä, Aino lehdossa, Äiti lapsi sylissä ja Aamu. Veistosluonnokseen Aamu (La Mattina) Takanen teki kaksi eri versiota. Molemmat kuvaavat nuorta neitoa aamupesulla. Toisessa luonnoksessa neito kaataa vettä pesuvatiin ja toisessa pesee käsiään. Kaikki edellä mainitut teokset jäivät luonnosasteelle. Vuoden 1881 tärkein teos oli Sydämiä kiduttava Amor. Mallina Takanen käytti Kullervo. Rehevä miehenalku on varustettu siivillä, jousella ja nuolella. Mitä suurimmalla mielihalulla tämä veijari kiduttaa sydämiä, jotka ovat joutuneet hänen valtaansa. Yksi on hänen jalkansa alla, toinen nuolen lävistämänä oikeassa kädessä, kolmatta sydäntä Amor puristelee vasemmassa kädessään samalla sitä ilkkurisesti katsoen.

Iloa ja surua

Takasen vekselit lankesivat maksettaviksi ja uusia velkoja tuli entisten lisäksi. Hän veisti Amarin marmoriin ja siitä Wilhelm Hackman maksoi hänelle ennakkomaksuna 1000 markkaa. Amarin saadut rahat hupenivat velkojen maksuun ja loppuivat jo parissa päivässä. Andromedan veistäminen marmoriin viivästyti kun Takasen täytyi elääkseen hakata marmoria muille.

Vuoden 1882 alusta Takasen olot alkoivat vähitellen muuttua paremmiksi. Ossian Bergbom tilasi marmorisen medaljonkikuvan vaimonsa hautakiveä varten. Takanen kuvasi siihen tuomionenkelin, joka istuu maapallon päällä pasuuna oikeassa, tiimalasi vasemmassa kädessä ja odottaa hetkeä jolloin on aika herättää kaikki luodut iankaikkiseen elämään. Kuvaa marmoriin hakattaessa tapahtui onnettomuus ja levy halkesi. Työ piti aloittaa uudelleen alusta.

Helmikuussa Kullervo kuoli yllättäen kuumetautiin vajaan kahden vuoden ikäisenä. Surullinen tapahtuma masensi vanhemmat pitkäksi aikaa. Helmikuussa syntyi myös tytär Melina. Taiteilija itsekin sairasteli ja oli joitakin viikkoja vuoteenomana. Keväällä taiteilijan terveys kohentui.

Vuoden 1882 toukokuussa Eugéne Wolff osti Takaselta Andromedan 2 000 markalla. Samaan

Lapsen (Kullervon) kuolinnamio, kipsi, 1882.

aikaan myytiin Sydämiä kiduttava Amor arpomalla 1 300 markasta. Siitä maksettiin taiteilijalle, ennen maksettujen rahojen lisäksi 300 markkaa. Arpajaisissa voitto meni Wilhelm Hackmanille, joka olikin ostanut eniten arpoja. Hackman myi Amorin taideyhdistykselle sillä hinnalla jonka oli itse maksanut. Takasen parantunut taloudellinen tilanne salli hänen oleskella vaimonsa kanssa elokuussa vuoristossa Ariccian kaupungissa, jonne roomalaiset pakenivat pahimpia helteitä. Takaselle myönnettiin taideyhdistyksen Hovingin rahastosta vuosittain jaettava 3 000 markan stipendi.

Enkeleitä ja muotokuvia

Vuonna 1882 Takanen veisti marmoriin Rukoilevan enkelin Krookinperheenhaudalle Helsingin uudelle (nyk. Hietaniemen) hautausmaalle. Viipurilainen rouva Th. Frankenheuser tilasi Takaselta sekä oman että kahden poikansa muotokuvat. Taiteilija aloitti vapaaherratar E. Boijen rintakuvan. Sen hän veisti pienempänä myös marmoriin. Lisäksi valmistui kolmas marmoriin veistetty Rebekka.

Marraskuussa 1882 Takasella oli edelleen työn alla veistos Aamu. Hän teki rintakuvan tanskalaisesta C. A. Myhlenphorista. Lokakuussa J. A. J. Pippingsjöld tilasi nuoren tytön, Hanna Hisingerin (myöhemmin vapaaherratar Grip- penberg) marmorisen rintakuvan 1 000 markalla. Tämä työ, vaikka Takanen teki sen valokuvan mukaan, onnistui erittäin hyvin.

Loppukesästä Takanen vietti muutaman viikon merikylpylässä Porto Recanatissa. Syksyllä Roomaan palattuaan hän tunsu itsensä virkistyneeksi mieheksi: "Merikylvyt ovat herättäneet minussa suuren työhalun, niin että viikossa olen valmistanut joukon töitani, jotka jätin puolitekoisina työhuoneeseeni haukottelemaan."

Syksyllä 1882 professori C. G. Estlander oli muutamia

Krookin perhehaudalle tilattu Rukoileva enkeli Hietaniemen hautausmaalla.

Rukoileva enkeli on vasta saveen muovailtuna. Kuva on luultavasti otettu Takasen ateljeessa.

C. G. Estlander, marmori, 1884.

viikkoja Roomassa. Uusmaalainen Osakunta käytti tilaisuutta hyväkseen ja tilasi inspektorinsa marmorisen muotokuvan. Rintakuva valettiin kipsiin marraskuussa. Marmoriiin veistettynä se saapui Suomeen syyskesällä 1884. Estlanderin muotokuvan tilaaminen Takaselta osoitti, että häntä arvostettiin Suomen parhaana muotokuvien tekijänä. Fanaattinen svekomaani Estlander vastusti suomalaisuuden puolesta käytävää kamppailua. Paremman väen syvällistä sivistystä omaamaton muonamiehen poika kelpasi tehtävään paremmin kuin hienostunut ruotsinkielinen ja arvostettu Walter Runeberg. Teos on nykyisin Nylands Nationin omistuksessa.

Takanen kärsi edelleen rahan puutteesta. Vuoden 1883 tammikuussa hän tiedusteli miksei ollut saanut taideyhdistyksen hänelle myöntämää Hovingin stipendiä. Eliel Aspelin kertoo kirjassaan rettelöstä, joka sittemmin sai seuraavan selityksen. Rahat oli nostanut eräs Takasen ystävä, joka lupasi toimittaa ne taiteilijalle. Hän piti Takasta vielä yhtä huolimattomana rahasioissa kuin tämä joskus nuorempana oli ollut.

Niinpä tämä ystävä yksissä tuumin erään toisen Takasen tuttavän kanssa päätti olla lähettämättä rahoja taiteilijalle. Sen sijaan he tilasivat taiteilijalta pari luonnosta, joita vastaan rahat vähitellen maksettaisiin. Takaselta tilattiin Pietari Brahen kuvapatsaan luonnos. Turussa kerättiin rahaa "kreivin" muistopatsasta varten, ja tilaaja arveli Takaselle olevan hyödyllistä valmistautua kilpailuun ajoissa. Etumaksuksi lähetettiin 500 markkaa ja luvattiin saman verran lisää kun luonnos olisi valmis. Lisäksi Takaselle luvattiin: "Niin pian kun tämä tilaus on valmis, saat tehdä toisen luonnoksen myöskin 1000 markasta."

Takanen teki luonnoksen, mutta epäili sen kelvollisuutta eikä lähettänyt sitä Suomeen. Seuraavan vuoden alussa patsastoimikunta tilasi Pietari Brahen patsaan suoraan Walter Runebergilta ilman kilpailua. Silloin tämä ystävä ja tilaaja ilmoitti, ettei halukkaan luonnosta. Samalla hän lähetti loput stipendistä Takaselle. Aspelin ei kirjassaan kerro keitä olivat nämä "ystävä ja tuttava", jotka halusivat näin auttaa puutteessa elävää taiteilijaa ja hänen perhettään. Takanen oli tehnyt Pietari Brahen patsasta varten kaikkiaan seitsemän luonnosta tai alkukuvaa, joiksi hän itse niitä nimitti. Luonnoksista on säilynyt yksi terrakottatyö ja se on Ateneumin kokoelmissa. Aspelin arvelee, ettei Takanen koskaan saanut selvitystä asiasta, vaan luuli postin hukanneen osan hänen apurahastaan.

Pietari Brahe, terrakotta-luonnos, 1883.

Jaakko Liukkonen

Mikki Kuntun valoteos Helsingin Senaatintorilla tammikuussa 2009.

Keisarin patsaskilpailu

Vuoden 1882 valtiopäivillä olivat säädyttäneet pystyttää Helsinkiin Senaatintorille keisari Aleksanteri II:n muistoksi patsaan. Hanketta varten aloitettiin kansallinen rahankeräys. Tammikuussa 1884 kehotti säätyjen asettama valiokunta maan taiteilijoita tekemään piirustusehdotuksia tai mallikuvia muistopatsaaksi. Ohjeissa oli seuraavia tärkeitä ohjeita: "Muistopatsaan muoto tarpeeksi korkea, pronssinen pystykuva siihen kuuluvalla kantakivellä ja kivialustalla." Kilpailijan tuli osoittaa, joko täydellisellä mallikuvalla tai piirustuksella, millainen muistomerkki tulisi valmiina olemaan. Piirustukset ja mallikuvat tuli toimittaa Suomen Pankin johtokunnalle ennen syyskuun loppua. Parhaasta hyväksytystä ehdotuksesta luvattiin 2 000 ja toiseksi parhaasta 1 200 markan lisäpalkinto.

Takasella oli tieto tulevasta kilpailusta jo ennen sen julistamista. Hän ei kuitenkaan ollut saanut, yhtä vaivaista painokuvaa lukuun ottamatta, mitään taustamateriaalia muistomerkkiä varten. Toukokuussa 1884 Eliel Aspelinille kirjoittamassa kirjeessään Takanen pyytää useampia valokuvia

keisari Aleksanterista ja Senaatintorista. Samalla hän pyytää valokuvia myös Elias Lönnrothista, jonka rintakuva häneltä oli tilattu. Aspelin lähetti taiteilijalle valokuvia sekä Lönnrothista että keisarista, mutta pahoitteli ettei hän onnistunut hankkimaan keisarista kokovartalokuvaa. Keisarin pukua varten piirsi herra S. A. Keinänen kuvan Suomen kaartin kenraalin univormusta. Samassa kirjeessä Takanen luettelee keskeneräisiä marmoriin hakattavia töitään. Niitä olivat mm. professori Estlanderin rintakuva, neiti Gurli von Hartmanin rintakuva, Rukoileva enkeli Krookin suvun haudalle ja kolmas marmorinen Rebekka. Snellmanin suuri rintakuva oli vasta puolitekoinen. Kirjeessä on myös tietoa taiteilijan terveydentilasta.

"Kaksi pitkää kuukautta olen ollut kipeänä ja siten kallis aikani hävinnyt mitättömiin. Nyt vasta saan alkaa hiljalleen liikkua kotona, vaan jalkani ja käteni ovat niin heikontuneet, että ei ole vielä miehestä mihinkään työhön. Kuitenkin toivon Jumalan avulla viikon tahi parin perästä voivani käydä töihin käsiksi", kirjoittaa Takanen.

Kesäkuun 16. päivänä kirjoittamassaan kirjeessä Eliel Aspelinille kertoo Takanen tehneensä

Keisari Aleksanteri II:n muistomerkki Helsingin Senaatintorilla. Keisarin hahmon (kuvassa) Walter Runeberg toteutti Takasen luonnoksen mukaan.

pari "vähäpätöistä alkua" keisarin patsaasta. Hän kaipaa lisää valokuvia ja enemmän tietoa Suomen kaartin kenraalin puvusta.

Terveystään taiteilija kertoo samaan aikaan J. V. Snellmanin pojalle Kaarle Snellmanille lähettämässään kirjeessä: "Olen ollut uudestaan kipeänä, sillä parannuttuani aloin kovin kovasti työhön. Siitä särkyi yksi rintasuoni, niin että syljin vertä, vaan kuitenkin en jättänyt kilpailuani. Kaksi tuntia virkeässä aamu-ilmassa työtä tehden kyhäsin 15 päivässä keisarin kuvan, josta olen saanut kiitoslauseita – ilman mallia 30 tunnissa. Piedestaali (jalusta) on myös oma kompositioonini, vaan arkkitehdin puhtaaksi piirustama."

Takanen teki kipua kärsien ja istualtaan Snellmanin ja Lönrothin rintakuvat vahasta pronssivalua varten. Aleksanteri II:n patsasta hän pystyi tekemään, vastoin lääkärin kieltoa, kaksi tuntia päivässä. Saviluonnos valettiin kipsiin ja lähetettiin Suomeen syyskuun 2. päivänä. Se saapui perille hyvissä ajoin samoin kuin piirustus, tai oikeammin akvarelli, jossa koko muistomerkki

oli nähtävänä.

Takasen ehdotukseen kuului 3,6 metriä korkean pronssisen keisarin pystykuvan lisäksi graniittinen jalkakivi alusrakenteineen sekä neljä pronssista jalopeuraa, yksi rakennelman jokaiseen kulmaan. Leijonat pitelivät käpälistään kukin yhtä aatellis-, pappis-, porvaris- ja talonpoikaissäätöjen vaakunoista.

Kustannusarvioksi Takanen laski 98 000 markkaa. Se oli niin halpa, että Eliel Aspelin yhdessä arkkitehtiystävänsä kanssa nostivat sen 135 000 markkaan.

Kilpailuun osallistuivat kuvanveistäjät Walter Runeberg, Carl Eneas Sjöstrand, Robert Stigell, Johannes Takanen ja Wille Vallgren. Palkintovaliokunta kutsui avukseen 7 asiantuntijaa. 15-miehinen lautakunta kokoontui lokakuun 18. päivänä. Takanen voitti 8 äänellä ensimmäisen palkinnon ja Runeberg toisen. Takasen luonnoksen kokonaisuutta kiitettiin kauniiksi ja sopusuhtaiseksi. Eliel Aspelin arvelee, että mikäli olisi verrattu Runebergin ja Takasen ehdotuksissa pelkkää keisarin hahmoa toisiinsa olisi Takanen saanut selvän enemmistön puolelleen. Runebergin luonnoksessa lautakuntaa viehättivät patsaan jalustaa kiertävät neljä sivukuvaa: Lex, Pax, Lux ja Labor (laki, rauha, valo ja työ).

Aspelinin mielestä erimielisyys perustui kysymykseen, oliko ensimmäinen palkinto annettava sille, joka parhaiten oli onnistunut itse päätehtävän suorittamisessa, luonut tyydyttävimmän keisarin kuvan, vai sille, joka oli tehnyt kauniita sivukuvia, vaikkei kilpailuohjelmassa sellaisia edes pyydetty.

Kilpailu jakoi palkintolautakunnan kahteen ryhmään: Takasen ja Runebergin kannattajiin. Samoin kävi yleisen mielipiteen ja lehdistökirjoittelun suhteen. Jotkut olivat sitä mieltä, että muistomerkki piti tilata Runebergiltä, koska hän "selvän taiteellisen etevyytensä" vuoksi antoi paremmat takeet tehtävän arvokkaasta suorittamisesta.

Mainetta ja kunniaa

Kilpailun voitto toi Takaselle rahaa sekä nosti hänen itsetuntoaan. Eliel Aspelin varoitteli Takasta, ettei kilpailun voitto vielä automaattisesti taannut patsaan toteuttamista hänen tehtäväkseen. Takanen vastasi kirjeessään 10. marraskuuta 1884 Aspelinille olevansa valmis tekemään toimikunnalle uuden keisarin hahmon 3/4- tai

luonnolliseen kokoon. Syyksi Takanen mainitsee, että hän haluaa osoittaa, että palkintolautakunnan muistutukset on oikein ymmärretty. Hän halusi tehdä uuden patsaan myös siksi, että hän oli joutunut tekemään kilpailuluonnoksen sairaana, kiireellä vain 30 tunnissa ja ilman mallia. Lopuksi hän kirjoittaa: "– – – Kuinka voisivat antaa tilauksen toiselle ilman mitään syytä? Se minusta näyttää vääryydeltä, sillä mitä näköisyyteen tulee, niin en pelkää kilpailla Runebergin taikka kenenkään muun kanssa."

Takasen terveys oli ollut huono koko vuoden. Kuitenkin hän oli yhdessä lähetyksessä toimittanut loppukesästä Suomeen valmiiksi saamansa Estlanderin rintakuvan, Rukoilevan enkelin ja pienen Rebekan sekä myöhemmin pienet pronssikuvat Snellmanista ja Lönrothista. Lokakuussa 1884 Takanen oli puolitoista viikkoa Frascatissa nauttimassa raikkaasta vuoristoilmasta, ja oli voimistunut. Vilustuttuaan vielä kerran pahasti, hankki Takanen vihdoin uuden paremman työhuoneen. Joulukuun 15. päivänä taiteilija kertoo kirjeessään Kaarle Snellmanille: "Nyt taas olen pahimmat paikat Jumalan avulla päässyt yli, mutta seuraus oli, että en päivääkään saanut

Lucia, terrakotta, 1885.

Kuvataiteen keskusarkisto

Jaakko Liukkonen

Pronssinen J. V. Snellmanin patsas Kuopion tilauksesta valmistui 1885.

enää olla kosteassa työhuoneessani. Olen sen tähden hankkinut itselleni toisen työhuoneen. Sen hinta on 100 liraa kuukaudessa, vaan jos Jumala minulle terveyttä lainaa, niin toivon hänen avullansa vähitellen pääseväni edelleen; sillä mitä se autti, että työhuoneesta maksoin vähän, kun apteekkarit ja lääkärit veivät enemmän osan ansioistani ja vahvan terveyteni olen osaksi menettänyt sen takia?"

Eliel Aspelinin mukaan Takanen oli parantumisillaan, mutta kirjoittaa helmikuun 23. päivänä 1885 viettäneensä joulun sängyssä, ja oli vasta uudelta vuodelta voinut aloittaa työskentelyn uudessa ateljeessaan. Uusi työhuone sijaitsi Via S. Basilion varrella talossa numero 13.

Kuopion kaupunki oli tilannut Snellman-aiheisen pronssisen ulkoveistoksen vuonna

1884 Kirkkopuistoon (nyk. Snellmanin puisto) pystytettäväksi. Nyt Snellmanin suuri rintakuva oli valmiina savesta, samoin piirustus sen jalkakiveä varten. Kirjailijat J. H. Erkko ja Valdemar Churberg olivat vuoden alussa käymässä Roomassa. Erkosta Takanen teki muotokuvan suorakulmaiselle pinnalle muovailtuna korkokuvana.

Toukokuun lopulla 1885 Takanen kirjoitti jälleen pari kirjettä Aspelinille. Niistä käy ilmi, että rahanpuute oli taas yltyvässä. Heikon terveyden takia Takanen ei pystynyt työskentelemään niin ahkerasti kuin tavallisesti joten tulot pysyivät vähäisinä. Hän kirjoittaa myös uudesta työstä: "Olen kuukauden ajan muodostanut savesta naiskuvaa luonnollisessa suuruudessa, tyttöä, joka ensikerran rupeaa modellin virkaa toimittamaan. Vaikka kaikkein voimieni mukaan teen työtä, niin en luule sen ehtivän kipsistäkään valettuna Helsingin näyttelyyn. Siten olisi kaikki, mitä ehkä vois näyttelylle panna, kaksi terracotta-päätä sekä Juno ja Snellmanin kuvat."

Kutsu Takasen mainitsemaan Helsingin näyttelyyn oli tullut vain kahta kuukautta ennen näyttelyä avajaisia. Takanen sanoi, että puolet ajasta menee lähetyksen kulkemiseen Italiasta Suomeen, joten hän ei ehdi saada mitään uutta työtä valmiiksi.

Taiteilija pyysi rahaa Snellmanin marmorisesta rintakuvasta, "koska odotamme ensi kuussa pienokaista" ja silloin on vaikeaa olla ilman rahaa. Snellmanin marmorinen rintakuva valmistui, mutta se takavarikoitiin maksamattoman 500 liiran veron vuoksi. Vero johtui ilmeisesti taiteilijan uudesta työhuoneesta. Takanen veisti Snellmanin uudelleen marmoriin, mutta ei uskaltanut tehdä sitä omassa työhuoneessaan, koska veroasia oli selvittämättä. Takavarikoidun veistoksen taiteilija sai takaisin syyskesällä. Se tuotiin Suomeen vasta Takasen kuoleman jälkeen ja on Helsingin yliopiston hallussa. Toisen Snellmanin marmorisen rintakuvan omistaa Pohjalainen Osakunta.

Kesäkuun alussa taiteilija pyysi rahaa Snellmanin suuren rintakuvan pronssiin valamista varten. Takanen kirjoitti: " – Sopimuksen mukaan on Snellmanin suuri pronssikuva oleva valmis Heinäkuun 20 p."

Palkintoja ja tunnustusta

Keisari Aleksanteri II:n patsasvaliokunta oli antanut 1885 kokoontuville säädyille kertomuksen rahankeräyksistä ja tapahtuneesta kilpailusta. Siinä ehdotettiin, että muistomerkki tilattaisiin

Jaakko Liukkonen

Uusi malli (La nuova modella), kipsi, 1885.

Johannes Takaselta pääasiallisesti hänen palkinnon saaneen luonnoksensa mukaisesti, mutta kuitenkin niin, että otettaisiin huomioon kilpailussa lausutut huomautukset. Asia lykättiin yleiseen valitusvaliokuntaan, jossa asiaa käsiteltäessä syntyi suuri erimielisyys. Moninaisten kiistelyjen jälkeen muistomerkki päätettiin toteuttaa siten, että Takanen veistää keisarin hahmon ja kaksi patsaan jalustaa kiertävää aihetta ja Runeberg myös kaksi patsaan jalustaa kiertävää aihetta. Kuvanveistäjien välinen sopimus syntyi syyskesällä. Takanen oli täysin tyytyväinen työnjakoon kahden kuvanveistäjän välillä. Se käy ilmi hänen kirjeestään Eliel Aspelinille: "Tässä saan Sinulle ilokseni ilmoittaa asian, jonka kuka ties lienetkin jo saanut kuulla, että nimittäin keisarin kuvapatsaan tekeminen on Runebergin ja minun välillä päätetty siten, että minä saan tehdäkseni paitse keisarin kuvaa myös kaksi Runebergin kantakiveä ympäröivää kuvaa: 'Suomen elinkeinot' ja 'Rauhan genius', kaksi ryhmää aikoo hän itse tehdä. Runebergin vakuutuksen mukaan tulisi minun ansioni siten paljon suuremmaksi kuin

tekemästani alkukuvasta olisi tullut."

Kerrottuaan vielä muista työasioista, kirjoittaa Takanen: "— — — lopuksi saan myös ilmoittaa, että vaimoni on synnyttänyt riskin pojan, joka on meidän Toivomme. — — — " Poikalapsi, jonka syntymästä isä ilolla kertoi, näki päivänvalon 20. päivänä heinäkuuta 1885. Hänet kastettiin isän kuoleman jälkeen evankelis-luterilaiseen uskoon. Nimekseen poika sai Toivo Giovanni Ricardo. Lasten uskonnosta vanhemmat olivat sopineet, että pojat kastetaan isän ja tytöt äidin uskontoon.

Aleksanteri II:n muistomerkki asia sai uuden käänteen, kun Takanen yllättäen kuoli. Silloin Runebergin tehtäväksi tuli veistää koko Aleksanteri II:n muistomerkki yksinään. Keisarin hahmon hän toteutti pieteetillä taiteilijatoverinsa luonnoksen mukaan.

Loppukesällä 1885 Takasen elämä näytti valoisalta ja hän elikin tulevaisuuden suhteen toiveikasta aikaa. Työtä oli luvassa paljon. Tohtori H. F. Antell oli Roomassa käydessään tilannut taiteilijalta kopion antiikin kreikkalaisesta marmoriveistoksesta, jota kutsutaan Juno Ludovisiksi. Alkuperäinen veistos on saanut nimensä Villa Ludovisista, jossa sitä säilytettiin. Taiteilijan kuollessa teos oli vielä keskeneräinen, mutta se viimeisteltiin. Toinen puolitekoiseksi jäänyt veistos oli pystykuva La nuova modella (Uusi malli). Sen aihe on kuvanveistäjän arkielämästä. Nuori tyttö, joka ei ole ennen paljastanut ruumistaan taiteilijan edessä, ujostelee. Mallin asennossa ja kasvoilla on luonnollista ujouden ja kainouden tunnetta, jota tottuneilla malleilla ei enää ole. Keskeneräiseksi jäänyt La nuova modella valettiin kipsiin sellaisenaan taiteilijan kuoleman jälkeen.

Elokuun alussa Helsingissä avattiin suuri taidenäyttely, jossa esiteltiin taidetta kuluneelta vuosikymmeneltä. Takaselta oli esillä 14 teosta, joista 4 pystykuvaa ja loput rintakuvia. Pystykuvat olivat Aino, merelle katsova, joka saapui edelliseen näyttelyyn vasta palkintojen jaon jälkeen, Rebekka kaivolla, Sydämiä kiduttava Amor sekä kilpailuluonnos Aleksanteri II:n muistomerkiksi. Syyskuussa saapuivat näyttelyyn entisten lisäksi terrakottapäät sekä J. W. Snellmanin marmorinen ja Kuopioon tarkoitettu suuri pronssinen rintakuva. Nyt saattoi yleisö vertailla vierekkäin asetettuja marmorista ja pronssista Snellmania keskenään. Marmorikuvassa Snellman esiintyy lempeänä, ystävällisesti hymyilevänä, sellaisena kuin hän oli perheen ja ystävien seurassa. Pronssikuvassa hänet on korotettu muiden yläpuolelle. Katse on rauhallinen ja vakava, hymy huulilta on haihtunut ja koko olemuksessa on jotain pysyvää ja ylevää, sellaista joka sopii suurmiehen kuvalle, jolla on kansallisia ansioita ja

Kuvataiteen keskusarkisto

Lapset Toivo ja Melina Takanen.

jonka muistoa koko kansa vaalii. Tavallinen rintakuva oli taitavasti muutettu 2,5 kertaa luonnollista kokoa suuremmaksi monumenttitaiteeksi.

Syyskuun alussa kokoontuivat palkintotuomarit päättämään palkinnoista. Kuvanveistäjille jaettiin kaksi kultamitalia: toinen Walter Runebergille ja toinen Johannes Takaselle. Taiteilija sai tästä tiedon sähkösanomalla. Hänen viimeinen Eliel Aspelinille lähettämä kirje käsittelee mm. Agricolan patsaskilpailua ja ilmeisesti tätä palkintoa. Se kuuluu seuraavasti:

"Romassa 16 p. Syysk. 1885.

Eliel, veli hyvä! Tuhansin kerroin kiitän Sinua pikaisista toimistasi Agicolan suhteen, kuin myös minulle ihan odottamattoman iloisen uutisen ilmoituksesta. Rahat, 400 liraa, auttoivat minua kovimmasta pulasta. Vaikka Kuopiolaisille kirjoitin paljoa ennen, niin en sentään ole minkäänlaista tietoa saanut. Kuitenkin taitaa heidän tilaamansa kuva jo olla perillä, ainakin lähettäjän sanan mukaan.

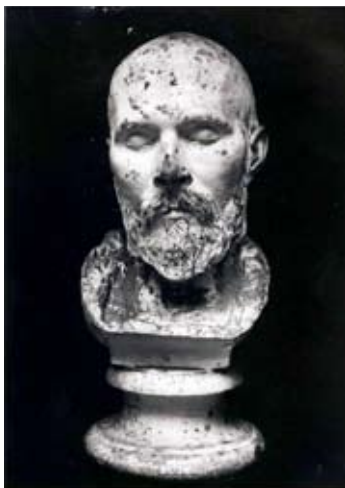
Kysymyksiisi vastaan, niin pian kuin Runebergiltä saan vastauksen kirjeeseeni. Sinulle aiottu rintakuva on nuoren tytön pää, eli jos enemmän pidät toisesta, niin ota kumpi Sinua paremmin miellyttää. Sydämelliset terveiset Sinulle ja rakkaalle perheellesi minulta ja vaimoltani. Ystäväsini J. Takanen."

Tieto toisesta, vähän myöhemmästä, palkinnontapaisesta päätöksestä ei enää tavoittanut taiteilijaa. Valtio oli määrännyt 20 000 markkaa käytettäväksi taideteosten tilaamiseen parhailta taiteilijoilta. Summasta 12 000 markkaa päätettiin käyttää veistosten tilaamiseen. Puolet siitä annettiin Takaselle ja puolet Runebergille. Se olisi ollut Takasen elämän suurin tilaus. Tieto tästä tilauksesta ennätti kirjeenä Takaselle, mutta tämä

ei sairauden takia kyennyt lukemaan sitä.

Takanen perheineen, suunnitteli matkaa Suomeen ja Pietariin saadakseen keisari Aleksanteri II:n hahmoon enemmän näköisyyttä. Pariisin kautta suunnitellun matkan rahoitukseen oli Aspelin luvannut lainata rahaa. Syyskuun 30. Päivänä tuli Tanskan konsulilta C. A. Myhlenphortilta Aspelinille sähkösanoma: "Takanen hyvin sairas, hyvin vaarallisesti, vähän toivoa." – Ja seuraavana päivänä toinen: "Takanen kuollut eilen ehtoolla; hautajaiset huomenna kl:4; sairaus:reumatillinen kuume."

Kuolemaan johtaneen taudin kulku oli seuraavanlainen. Syyskuun 10. Päivänä Takanen vaimonsa kanssa oli ollut Myhlenphortin lapsen hautajaisissa. Silloin hän vaikutti terveeltä, mutta seuraavana päivänä tunsu pahoinvointia. Hänen terveytensä oli ollut sen verran hyvä, että rinnan arveltiin parantuneen. Pahoinvointi alkoi reumatismin oireilla ja pienellä kuumeella, joka sisänsä ei herättänyt suurempaa huolestumista. Enemmänkin varovaisuuden kuin välttämättömyyden takia taiteilija kävi vuoteeseen. Viisi päivää myöhemmin (16.9.) hän vielä kirjoitti Aspelinille aikaisemmin lainatun kirjeen mainitsematta mitään sairaudestaan. Kuume ei hellittänyt otettaan vaan paheni. Lääkäri kutsuttiin paikalle ja tämä määritteli taudin reumaattiseksi kuumeeksi, joka myöhemmin sai liittolaisekseen ankan keuhkotulehduksen. Syyskuun 30. päivänä konsuli Myhlenphort vaimoineen vieraili Takasen luona, joka oli hyvin heikkona. Konsuli puhui vähän taiteilijan kanssa ja tuli samaan tulokseen

Kuvataiteen keskusarkisto

Johannes Takasen kuolinnaamio.

Kuvataiteen keskusarkisto

Vanha kuva hautakivestä, jossa on vielä tanskalaisen Larsenin tekemä reliefi. Nykyisin siinä on Emil Wikströmin tekemä profiilikuva Takasesta.

kuin lääkärikin, ettei hänellä ollut toivoa. Lääkäri arveli Takasen elävän vielä muutamia päiviä, mutta toi-sin kävi. Johannes Takanen kuoli, 35 vuoden ikäisenä, illalla 30.9.1885. Hänet haudattiin 2.10. kello neljä iltapäivällä Rooman protestanttiselle hautausmaalle. Hautajaisissa olivat lesken ja perheen lisäksi kaikki kaupungissa olevat skandinaavit. Heitä ei syksyn alussa vielä ollut montaa – vain parikymmentä miestä ja naista, useimmat kuvanveistäjiä ja maalareita. Yhtään suomalaista ei ollut paikalla. Hautauksen suoritti italialais-protestanttinen pappi Ludovico Conti.

Jaakko Liukkonen
Puheenjohtaja
Johannes Takanen Seura ry